

Overweging 6 maart

Ik had wel zin in een nieuwe lente. De zondvloed van corona voorbij, lockdowns – Noach was met zijn familie toch ook in zekere zin in lockdown geweest – voorbij. Na een vastentijd van twee jaar corona hoopvol op weg naar een nieuwe tijd. En dan is er oorlog in Oekraïne. En daarom wordt dit toch weer een ander verhaal.

Hebt u dat ook dat je steeds denkt aan die mensen daar. Ik zocht mijn gebroken geweertje dat ik vroeger jarenlang droeg maar kon het – symbolisch haast - niet vinden. Je wordt ook zelf onrustig in alle verbijstering rond de gebeurtenissen daarginds al kon ik me ook niet laten meenemen in alle applaus voor extra geld in wapentuig en een eensgezindheid die er hier soms lijkt te zijn, die ook weer iets griezeligs heeft. Dan zou je stop willen roepen en escaleer niet langer. Leer eerder eindelijk van de geschiedenis of bijvoorbeeld van een oud verhaal dat ondanks alle kwaad vertelt van een verbond.

Het is de strekking van de lezing uit het verhaal van Noach. Het verbond, waar als alle leed is geleden, het water gezakt en mens en dier in groten getale verdronken, god zelf het is die ervan getuigt, met de regenboog zo veelkleurig als de wereldbevolking daarbij:

“Hier - mijn verbond met jullie, je nakomelingen, en alle levende wezens die bij jullie zijn: vogels, vee, en wilde dieren, de hele natuur”.

In het woord verbond zit verbonden. Het gaat om gezamenlijkheid. Afspraak. Dit doen we samen. Dit nooit meer. Nooit meer dat aanvallen ten koste van, nooit meer zo'n grote vernietiging, tweede wereldoorlog, Babi Jar, dat ravijn in Kiev waar in de tweede wereldoorlog meer dan 100.000 mensen, grotendeels joden de dood vonden. Deze week opnieuw plaats van geweld. Nee, voortaan gaan we elkaar behoeden. We richten een verbond op, een EU op, Nooit meer deze prijs.

En intussen rijden in Oekraïne de tanks binnen. Zoals in veel andere delen van de wereld overigens ook nog steeds. Waar de Taliban nog steeds hun projecten verwezenlijken, de Tigray, terwijl in Australië overigens het water stijgt maar dat terzijde. Dat is allemaal ver weg.

Twee weken geleden overleed Emmy. Emmy, die in haar jeugd bij de slag om Arnhem haar ouderlijk huis zag afbranden en bij mij in een groep over levenservaringen die van invloed zijn geweest op je manier van geloven, daarvan een tekening maakte. Ik kan het beter tekenen dan erover vertellen, zei ze, en zo tekende ze het brandende huis, dat ik nooit vergeten ben aan de ene kant. En kinderen die hand in hand door het land lopen – van Arnhem naar Harderwijk op zoek naar onderdak - aan de andere. Dat was zij, een kind nog, Emmy, die heel haar leven met de vraag zat waarom God niet ingrijpt in het kwaad en tegelijk Gods woord aan Mozes en Aaron in de Tora dat ze het zelf moesten doen zo ter harte nam dat ik weinig mensen ken die zich zo inzetten voor daklozen en vluchtelingen als zij.

Toen in het afgelopen jaar de vriend van onze dochter dodelijk verongelukte, stond ik zelf plotseling voor die waaromvraag, die onherroepelijk me bevloog. Waarom? Waarom überhaupt? Waarom zo? Waarom nu? Zo overbodig, voelde het, onrechtvaardig, onbegrijpelijk. En nog een heleboel woorden meer. Emmy was 93. Hij 26. En je kunt alleen maar denken: laten we zuinig zijn op elkaar. Overal op aarde. Het leven is veel teveel waard.

En toch sluit de Levende dwars door de scheuren in het leven een verbond. Dat menig keer terugkeert in de Schrift. Als een belofte, maar ook als een gewetensoproep om ons altijd weer voor te houden: dit nooit weer, want boven alle kwaad uit zijn we verbonden. In het klein en in het grot. Een mooi gezegde in het Hebreeuws: wat in het klein al geldt, toch zeker in het groot..

Het is niet zo gemakkelijk om over scheuren heen te blijven geloven. Het zijn vragen die we allemaal tegenkomen. Als iets jezelf treft of je dierbaren. Of zelfs het klimaat, de natuur. Als oud zeer wordt aangeraakt, oude tegenstellingen. Vijands-denken, in eeuwen gegroeid.

En is er niet zomaar een antwoord. En geeft de een weer miljarden uit aan bewapening, en doen we het zelf voor we het weten ook en lijken we zelf misschien wel een beetje op die gekke Poetin – denker des vaderlands Van Tongeren deze week in Trouw. En vraag je je soms ook af waarom zalen vol overheden zitten te klappen. Is het een weg ten goede, of zullen onze verhoudingen verder uiteen klappen... Zachte heemeesters maken stinkende wonden, maar harde soms ook. En is de wereld straks kapotter dan ooit.

Daarvoor hebben we oude verhalen nodig vertellen we elkaar hier. Opdat het kwaad zich niet herhaalt van erger tot erger. En hoor ik de zinnen in mijn hoofd uit psalmen en profeten, waar de Eeuwige opnieuw gruwet van wat mensen elkaar aandoen: 'sloten we daarvoor ooit dat verbond? Keer je leven, etc.'

Maar een worsteling is het. In de Dominicuskerk in Amsterdam hadden we dit najaar een symposium over vragen van geloven. In onze tijd vol fakenieuws en geloofstwijfel actueel: waarin je gelooft en waarin niet.

Ik geloof niet, vertelde een jonge jongen klip en klaar. D.w.z.: eigenlijk geloof ik meer in de wetenschap, in feiten, maar ik heb wel vragen over het leven, hoe mensen zijn. En die komen hier aan de orde. Hoe we in het leven staan, wat belangrijk is. Hij vertelde ook dat hij gelooft in samenzijn, samen zingen, in rust zoeken ook als het moeilijk is, in bezinnen in plaats van maar doorgaan. En dat hij graag in een kerk komt, want waar vind je dat anders? Dat zei hij.

En een studente vertelde hoe zij geloven beleeft in de natuur. Hoe zij zich verwonderen kan over een ondergaande zon, die we niet zelf hebben gemaakt. Hoe wij mensen in alles verbonden zijn. Met andere mensen maar ook dieren, die hele natuur. En dat zij gelooft dat we juist omdat we verbonden zijn, ook verantwoordelijkheid hebben. Hoe je juist als je met alles verbonden bent je realiseert hoe voorzichtigheid geboden is en respect voor het leven.

Wij kunnen niet voorkomen dat er scheuren ontstaan, maar deels toch ook wel. Wij mensen zijn het toch die vijandschap kunnen zoeken maar ook de tanks kunnen laten staan. De natuur behoeden. Onze natuur behoeden. Elkaar. Zelfs de Poetins - misschien kan het nog. Uit respect voor dat verbond.

Ik weet niet zeker of we daar alles al aan gedaan hebben. Ik weet het niet zeker. Het is apart hoe in de Schrift – over verbinding gesproken - de natuur vaak meedoet. Als er vreugde is, juichen de bergen - maar bij tegenslag, misstappen en verlies huilt de hemel. Met god als verbindend personage en de natuur rondom, vertelt ons de Schrift van heling. Die chaos schiep tot mensenland. Een godsnaam als een onzegbaar geheim waarin alle leven verbonden is.

Ik beloofde iets te vertellen over de Amerikaanse theologe Catherine Keller. Die zoals de procestheologie doet in haar denken de hele natuurwetenschap betreft: alles met alles verbonden, alle, zelfs de piepkleinste deeltjes. De zichtbare zowel als de onzichtbare. Waarbij, zegt Catherine Keller, de wereld ook de Godsnaam nodig heeft, omdat we anders teveel onszelf voorop zetten en vergeten hoe we verweven zijn. De zienlijke met de niet zienlijke dingen. Hoe uit het enorme complexe weefsel dat het leven is, God-onzienlijk telkens opnieuw uit wat chaos is tevoorschijn komt. En juist dat niet-zienlijke hebben we nodig. Om open te blijven voor wat niet onder onze controle is. Om gerechtigheid en bevrijding ons voor ogen te houden. Om wat, nu nog verborgen, nog komen kan. God die als wij, altijd in beweging is en op ander leven aangewezen. Verbonden - alles met alles – door onzichtbare draden.

Je kunt god allerlei namen geven. Een persoon, of niet een persoon, bron, lotgenoot, bevrijder, levensadem. Catherine Keller noemt god de naam van alles wat zich voortdurend vernieuwt en aan de bron van het leven staat. Het komend koninkrijk, de nieuwe schepping, gerechtigheid, de nieuwe dag,. Elke geboorte aan de scheuren voorbij. En dat dat is in ieder van ons. Hoop, die we samen dragen. Wat mij betreft ook samen móeten dragen.

Niet alle scheuren kunnen worden geheeld. Wij hadden juist de jongen uitgevaren, 26 jaar. De tranen in elkaars ogen gezien. Toen jong en oud – héél veel jong en héél veel oud - zich verzamelde in toch ook: een soort verbond. Samen huilde en ook weer samen lachte. Het is bijzonder wat samenzijn in situaties betekenen kan.

Alsof we voor altijd waren samengebracht, zei iemand.

Alsof hij ons samenbracht, zei een ander.

Dit wil ik vasthouden van hem, werd ook gezegd: hoe hij dat altijd deed, zo wil ik het straks ook.

Wij hebben hier ook zo'n naam die we in ere houden. Het is er maar één van velen, denk ik soms. In wiens spoor we willen gaan, maaltijd vieren. Samen eten. Als de vloed je soms tot de lippen staat, maar ook je doet beseffen: laten we zuinig zijn op elkaar. Dan gebeurt er iets. Wie weet. Laten we elkaar behoeden...